

6543
8042152
दि.

14

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કોપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૦૮૨૬૩ વર્ગાંક

પુસ્તકનું નામ જીવન (૧૨૦૧)

વિષય ૨૦૦૩

श्री 'सरस्वती' छापखाना, मुंबई, ३.

मासे 'वीसभीसरी'

श्री 'सरस्वती' छापखाना, मुंबई, ३.

જય સારતી

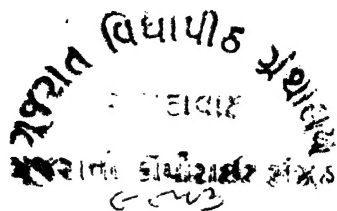
રચનાર

‘શયદા’

પ્રથમાવૃત્તી

૧૯૨૨

દોમત સવા રૂપિયા.

છાપનાર—

ખાનસાહેબ કાળ હસમાઇલ કાળ મહમદ પોસ્ત્તંદરી
 ‘અખબારે-હસલામ’ પ્રેસ, ૨૧૦
 મેમનવાડા મુખ્ય ૩.

પ્રગટ કર્તા—

હરજી લવજી દામાણી
 પર, તાંડેલ સ્ટ્રીટ,
 મુખ્ય ૬.

સર્વ હક્ક સ્વાધિન

શું લખું ?

ક્ષણેક્ષણે યન્નવતા મુપૈતિ ।

તદેવરૂપં રમણિયતાયામ્ ॥

આ નવતાપ્રિય સંસાર દરરોજ કંઈ કંઈ નવું નવું માગે છે. અને નવું નવું ઉપજાવે છે. હમણાં હમણાં પુસ્તક પ્રકાશનમાં લેખક જુદો અને પ્રાસ્તાવક જુદો એવી નવિનતા દાખલ થઈ છે. એ નાવનતાનો મોહ લાખ શયદા પણ છોડી ન શક્યા એટલે પુસ્તકના ફરમા મોકલી આપ્યા અને હુકમ ફરમાવ્યો: - ‘કાકા તમે લખો.’”

સ્નેહના રાજ્યમાં ઇન્કાર નથી હોતો, ઇન્કાર નથી થઈ શકતો, એટલે મેં કહ્યું:--‘ભલે લખું.’ પણ હાથમાં કલમ ઉપાડતાં કલમે પુછ્યું:--“શું લખું ?”

પહેલાં તો મને એ વિચારજ નહોતો આવ્યો એટલે કલમનો પ્રશ્ન થતાંજ મેં મનને પુછ્યું:--શું લખું ?”

મને બુદ્ધિને પુછ્યું:--“શું લખું ?”

બુદ્ધિએ વ્યવહારને પુછ્યું:--“શું લખું ?”

વ્યવહાર:--“તને દોષ જોતાં આવડે છે ?”

બુદ્ધિ:-“ના”

વ્યવહાર:-“ત્યારે તું સમાલે ચક્ર નથી.....વરૂ તને આત્મ
શ્લાધા કરતાં આવડે છે?”

બુદ્ધિ:-“ના”

વ્યવહાર:-“ત્યારે તું સંકાર નથી.....ખોજ તને અહોરૂપ
અહોધ્વનિની વિદ્યા આવડે છે?”

બુદ્ધિ:-“ના”

વ્યવહાર:-“ત્યારે તું વ્યવહાર પશુ નથી. પ્રાસ્તાવિક
જવાબે લાયક નથી.”

વ્યવહારે એકડોજ બાદ કર્યો. પણ લખવાની ફરજ,
સ્નેહનો વક્ષાપતક, નાપાસ્તા અલભાનના ખોટા આરોપનો ડર,
અંતરમાંથી પેકારી પેકારીને કહેવા લાગ્યો કે:-“અત્યા ગાંડા;
જે આવડે તે બેચાર લાટી ઘસડી નાંખને.” પણ કોઈએ-એ ન
બતાવ્યું કે:-“શું લખું?”

સત્ય-ન્યાયસ્વરૂપ-આત્મારામને પૂછતાં તેણે પડ્યો કર્યો:-
“શું લખવું છે?”

મેં કહ્યું:-“પુસ્તકની પૂર્તિ.”

ન્યાયે પૂછ્યું:-“લેખક કોણ છે?”

મેં જવાબ આપ્યો:-“મહારો શાયદા”

ન્યાયે ઈન્સાફ આપ્યો:-“ત્યારે તું લખવાને લાયક નથી.”

હું તો અજયશ્રીમાં પડ્યો. તેનો જવાબ સમજી ન શક્યો. તેથી ખુલાસો મેળવવા પુછ્યુ:--“કેમ ?”

ન્ય.યે કહ્યું:--“તે આપેલા જવાબમાં આવેલો ‘અદારો’ શબ્દ ખતાવે છે કે તુ ‘પક્ષકાર’ છે, ‘તટસ્થ’ નથી.--તું ન્યાયાધીશ ન થઈ શકે.”

ધાંચીનો એક ફરીફરીને જવાબો ત્યાં. તેમ હું ફરી એજ વિચારમાં પડ્યો કે:--“શુ લખ્યું.” તેથી બીજા કંઈ પણ જાણવાનો વીચાર માંડીવળી વાંચન રાખ્યો મથે--

ભાઈ શબ્દાની કે જાણના

કરવી અપાઠ એજ નિશ્ચયપર હું ન્યાયો છું. પરંતુ તેની એળખાણ પણ શું કરવાની ? “વીસના સદી” તથા “અરવી ગુજરાત”ના પાઠકે એના અક્ષરોથી તો ગણિત: છેજ વળી રમણમિત્રા શેખીનો “ધી પાંચસી રમણી” ના નટક માંડળી” ના નખત પર જજરાતા “સર ના”ના લેખક તરીકે પણ એને એળખાણ છે મત્ર જેઓ તેને માંસ દરકના દેહથી ન એળખતા હોય તેનેજ જણવવું રહ્યું કે તેએ એક ઉછરના છસ્ત્ર મી જુવાન છે. તેએની ભવની નુકલેચીની કરનાને જણાવી દેવું જોઈએ કે તેએનો અભ્યાસ માત્ર ગુજરાતી ચાર ચોપડી સુધીનોજ છે. એટલે હસ્ત, દીર્ઘ, જોડક્ષરો, વિરામચિન્હો વગેરેની જૂલ જોવા ખેસશે તો તમને જ્યાં ત્યાં દોષાવના બાબુ

કશું દ્રષ્ટિગોચર થવાનું નથી. પરંતુ “કવિ જન્મે છે; કવિ બનતો નથી.” એ મ્હારી માન્યતાને માનતા હશે તો ભાષ શાયદાની કવિતાથી તમે તદ્દન નિરાશ તો નથી થવાના. પરંતુ મારે સમાલોચકને આ માટે જવાબ દેવો જોઈએ. દેવતાઓ હમેશાં દેખાવના નદી પશુ ભાવના ભૂખ્યા હોય છે. અને તેથી હું એટલું તો કહી શકીશ કે દેવી ગુર્જરી તો ભાષ શાયદા ના હૃદયના આવર્થા તૃપ્ત થશેજ; પરંતુ તે સાથેજ ભાષ શાયદા ને પણ જણાવીશ કે બચ્ચુ જેમ જેમ મોટું થતુ જાય છે તેમ તેમ તેની જવાબદારી વધતી જાય છે એ તેઓએ પણ ભૂલવું નહીં. પણ માયાં કરતાં પાવડી મોટી થવાની બીકે હવે હું અહીંજ નિરમુ છું.

ઘાઘા પાઠક, ભાષ શાયદા; કહે જોઈએ હવે હું ખીજું શું લખુ. ?

ગુજરાતીનો
'દિવાનો'

અર્પણ

જે ગુર્જર ગીરાના ફકીરે મને સાહિત્ય સૃષ્ટિમાં
જન્મ આપ્યો મહારા શબ્દ સંસ્કારને
કેળવી મને પણ ગીરાનો ઉપાસક
બનાવ્યો તે “હાજી” ને આવા
સ્મર્તુ પૂજ્યોની અનેક
માળા અર્પું તોપણ
શુ થયું ?

તેનો બનાવેલો

‘શયદા’

ખુલાસો.

મારા પુણ્ય કાકા દિવનએ શું લખ્યું, હવે હું શું લખું
એટલુંજ કે મહાર આ કવ્ય શાએરા ન શાએર મોજાન
હાલી અને ભારત ભારતનું અનુકરણ છે 'વીરમી સદી' માં
મારા થોડા મુસદ્દસને આદર મળ્યો, અને એ આદરને વશ થઈ
૧૯૧૮ માં મેં મુસદ્દસ પુરા કર્યા-- મદારી એ આશા હતી કે
મારા મુસદ્દસ રવ-હાલ મદમદના હાથે ખદાર આવે તેએની
મથુ એજ આશા હતી. તે આશા લઈને ગયા, હું તે આશાને યાદ
કરતો રહી ગયો, હું કવી નથી, લેખક નથી, ભારતનો ભક્ત છું.
મારામાં જે છે તે મેં સમાજના ચરણે મુક્યું છે. આદરની આસે
છેવટે હું મારા વાંકજ ભાઈને આભર માનું છું એનીજ
અમી દ્રષ્ટીની મને મારા મર્ગમાં મદદ મળી છે.

ભનેવારી તા. ૧-૧૯૨૨

‘શાયદા’

જયભારતી

જય ભારતી.

જય ભારતી જય ભારતી અમૃત ઝરણ,
વરસાવનારી માત જય જય ભારતી.

ગુજ હૃદય પટમાં રામ જેવા ધર્મ ધારક નર થયા
વીર બીજમ અઝુન કરણ તારા નામને ગજવી મયા
સમરણાં જલી આપે ગીતા મહા કૃષ્ણ પ્રભુજીની યહાં
શાક્ષી ભુતે ચાણક્ય મહા મુની વ્યાસના વેદો રહ્યા
ગુણ ગાય હર્ષે શીવ જેના શીશ ગંગે ગાજતી

જય ભારતી જય ભારતી અમૃત ઝરણ
વરસાવનારી માત જય જય ભારતી

શીતળ ગીરિવર શ્રંગપર રૂપીઓ સમાધી સાધતા
અળ બુદ્ધીના પ્રેરક પ્રદા તુજ શક્તિને આરધતા
જે સચતા નીતિજ્ઞતા ધર્મિષ્ઠતા ધારી હતા
દિવ્ય જેના રંગકણો અર્નાપિ હૃદયમાં સ્ફુરતા
માની મહાવિજ્ઞની નર માતા સ। તું ધારતી
જય ભારતી જય ભારતી અમૃત ઝરણ
વરસાવન.રી માત જય જય ભારતી

પરમાર્થી વીક્રમતણાં ઝંચુકાર કાને આવતાં
સ્મશાનથી રણુદોષ શુરા આજ પણ સંભળાવતા
નાનક ગુરુ ગે વિન્દના મુત્રો અઘૌઠિક લાગતા
હિર ઐક્યના મહા મત્ર તેથી અજ પળ પળ જામતાં
પુજ શકિતનું સ્મરણ થતાં રસના અધિક હિચારતી

જય ભારતી જય ભારતી અમૃત ઝરણુ
ધરસાવનારી માત જય જય ભારતી

બાન્ધવ બન્યા ઇસલામી હિન્દુ આજ તુજ શરણે રહી

અકબર તણી પોપેલ વેલી આજ નવ પલ્લવ થઈ

ઉરહિત કરવા પરસ્પરે શુભ ઉર્મિઓ ઉછળી રહી

કૃતાર્થ કરતુ કાર્યજનની ઉરથી આશીશ દઈ

જય દિવ્ય શક્તિ ધારિણી, જય જગત મંગળ કારિણી

જય ભારતી જય ભારતી અમૃત ઝરણુ

વરસાવનારી માત જય જય ભારતી

ચડતી

છંદ

—:O:—

મુસદ્દસ

પ્રારંભ.

સરસ્વતી સુખદાઇ ભરજે ભાવ હર્ષે અવનવા
સુધા અતી છલકાવજે મન વાંચના પુરી થવા
નિર્મળ અચળ વાણી વિમળ સુવાક્ય ને શોભાવજ
સ્થાયક થજે યશદાઇની ઉદ્દેશ મુખ ઉચ્ચારવા
ઉભરાય છે આજે અતિશય ઉર્મીઓ ઉત્કર્ષની
તુજ સ્થાયથી ઝાંખી કરાવું દેશ ભારત વર્ષની

(૨)

સૃષ્ટિતાલુ ગોરવ કહો તો દેશ હિંદુસ્તાન છે
રસકસ વિવિધ સાહિત્યમાં આ દેશ ઉત્તમ સ્થાન છે
જે દેશ માટે જગતમાંહી સર્વને અભિમાન છે
તે એક હિંદુસ્તાન હિંદુસ્તાન હિંદુસ્તાન છે
દેવના પણ દેવની વિહાર ભુમી આજ છે
મહારાજનાં મહારાજ ઉત્પન્નજયાં થયા મહારાજ છે

(૩)

સ્વર્ગના દેવો સદા અહીં આવીને રમતા હતા
ચરણે નમાવી શીશ ભારત વર્ષને નમતા હતા
ગંગા તટે સાધી સમાધી કામને દમતા હતા
અધીક દ્રશ્યો સ્વર્ગથી આ દેશના ગમતા હતા
શીતળ પવન નદ નદી ઝરણુ સ્થળ શાંતિકર સોહામણી
એ રમ્ય દ્રશ્યો જોઈ લેતી અપ્સરાઓ વાણી

(૪)

શુશુ ગાન થાતાં જન્મભાડી દેશ ભારત વર્ષના
વાણ નિશદીન વાગતાં આ હિન્દમાંહી હર્ષના
ભિદ્ગાર અંતર આવતા આનન્દને ઉત્કર્ષના
અનુપમ હતા જ્યાં વૈભવો દેખાય છે તે દર્શનમાં
ફળકુલથી ભરપુર ભારત વર્ષ નંદનવન હતો
ખોટું નથી લવલેશ કે આ દેશ પણ કંચન હતો

(૫)

અખિલ જગમાં વેદ માટે સર્વને અભિમાન છે
હિપતિ નું સ્થાન જેનું દેશ હિન્દુસ્તાન છે
આદિમક અધ્યાદિમક નું જેમાં ભરેલું જ્ઞાન છે
અમેરીકા યુરોપ પણ જેનું કરે સનમાન છે
વાણી વિમળ છે દેવની જ્ઞાની કહે ગુણુ જ્ઞાનમાં
શાસ્ત્રો નથી એવાં થયાં પ્રાચિન કોઇ સ્થાનમાં

(૧૧)

હિપનીષદોમાં જ્ઞાનનું ઉત્તમ રહેલું તત્વ છે.

ધર્મ શું છે ? ધર્મનું તેમાં ભયુર્ ધર્મત્વ છે.

તત્વજ્ઞાની તેહનું સંપુર્ણ સમજ્યા તત્વ છે.

એ હિન્દના શાસ્ત્રોત્તમથી સાયન્સનું પણ સત્ત્વ છે.

જ્ઞાનને વિજ્ઞાનમાં છે એજ ભુપણ દેશનું.

એજ છે મ. સ. રમાં સાદીલ એ ઉપદેશનું.

(૫)

પરીબ્રહ્મનું યુદ્ધ જ્ઞાન તે તીઃસંશ ગીતા આપશે
અવલોકશે તો યુધનો સારાંશ ગીતા આપશે
જો પ્રેમથી કરશે પદ્મ તો વંશ ગીતા આપશે
મુક્તિ તણો ઉપદેશ અંશે અંશ ગીતા આપશે
શક્તિઓ એમાં ભેદી છે અલોકિક જ્ઞાનની
ભગવાન એ ગીતા કીવા શક્તિ ગીતા ભગવાનની

(૮)

ત્રોગ વીધા જોહના રચનાર છે પાતાંજલી
જો ત્રોગ બળને સાધતા સાગર સમાએ અજલી
પરીપુર્ણ થાએ જન્મમાં સૌ ઉરની ઇચ્છા વળી
સૌ કષ્ટ થાએ નષ્ટ ને પરીતાપ પણ જાયે બળી
ત્રોગ બળથી ઇન્દ્ર જેવા હામ હારી જાય છે
ત્રોગ બળજો હોય તો સંસાર શરણે થાય છે

(૯)

વૈદ વિદ્યામાં નિપુણ જે ચરક ને ધન્વંતરી
પસરાવી છે પુરણ પ્રભા આ જન્મમાં જેણે ખરી
એ દેવ વીધાએ સકળ આ સૃષ્ટી ઉપકારી કરી
આયુર્વેદ આપ્યું છે નીરજીવને જીવન ફરી
યુરોપમાં જે જ્ઞાનનો હમણાં થયો ઉત્કર્ષ છે
ઉપકાર એ કરનાર ભારત વર્ષ ? ભારત વર્ષ છે । ।

(૧૦)

છે અમુકાં રત્ન આ ભારત ભુમીની ખાણમાં
મગશે તમેને કંઈક તેમાંના કથા પુરાણમાં
વળીસાનના પડદાની જુદીતથી લઈ લ્યો જાણમાં
વીજળી જેથી તમે ચમકાવશો પાષાણમાં
જ્ઞાન છે જ્ઞાનીગયા રે ? શુંહતા શું નર રહ્યા
પરહાસમાં મેલી ગયાં બાકી અહીં પથ્થર રહ્યા

(૧૧)

મુની મનુ ચાણુક્યને વિદુર નીતિ કર થયા .

નારદ સમા નટખટ ઋષીતે ભકિતથી ભયહરથયા

મહર્ષી કેવા હતા જે રામના ગુરુવર થયા .

હીરા નથી બીજે થયા જેવા અહીં પથ્થરથયા

બળી ગયો રાગ બળી નિજદેહ દઇને દાનમાં

પાપી છતાં દાની થયો તે દેશ હિન્દુસ્તાનમાં

(૧૨) :

ગણીવ શોધક સર્વથી ઉચ્ચતર થયા આ દેશમાં
શિલ્પી આખા વિશ્વથી સુંદર થયા આ દેશમાં
વ્યાસને વાલ્મીક સમા કવિવર થયા આ દેશમાં
સત્યામહી હરીશ્ચન્દ્ર જેવા નર થયા આ દેશમાં
વર્ણો સુધી પુરા ન થાયે દેશના ગુણ ગાન આ
સુંદર જગત્ત્રયો સ્વર્ગનો છે દેશ હિન્દુસ્તાન આ

(૧૩)

નાટ્યમાં માનીન્ય છે ગુરૂ શેકસપી યરની કૃતી
ભાવનાની જે મહીં દેખાયછે ઉત્તમ ગતી
દેખાયછે વીર કર્ણ ની આદર્શ તેમાં આકૃતી
રસ છલાછલની ખરાખર તે મહીં ઝાંખી થતી
એથી અધીકજ્ઞે હોય તો તે ભવબુતી ને ભાસ છે
ગુરૂના ગુરૂજ્ઞે હોયતો તે એક કાલિદાસ છે

(૧૪)

સંગીતની થઇ ઉત્પત્તિ થાતાંજ ઉત્પાત્ત ઓ ની
જે ઓના પ્રસ્તારમાં શકિત સમી ભુવ્યોમની
પંથી કેય ના ગતિ ફેરવે સંગીત રોમે રોમની
ઝણકાર સંગીતના થશે શરૂઆત થાતાં હોમની
ધશ્વરી વિદ્યા તણો હા ! દેશ આ આદર્શ છે
ધમ્મીત વસ્તુ આપનારો દેશ ભારત વર્ષ છે

(૧૫)

દેખાયછે ધતિહાસ માંહે શુરવીરોની શુરતા
બળવીરતા અતિ સ્થિરતા મુખચંદ્રની ગંભીરતા
કરતા ગર્જના કેસરી વીર હાકમાં પણુ ધીરતા
ભડવીર ભારતના હતા જેમાં હતી ભડવીરતા
સંભ્રામમાં નીજ શીશપડે પાછો કદી નવ પગ પડે
હતી શુરવીરોની ટેક કે જો શીશ પડે તો ધડ લંડે

(૧૬)

શસ્ત્ર વિદ્યા ક્ષત્રીને મળતી હતી પયપાનમાં
ધર્મ લક્ષિત આપતા ગુરુનીરંતર જ્ઞાનમાં
તેથીજ તે ડગતા નહીં સંગ્રામનાં મેદાનમાં
ધર્મ રહાતા હૃદયમાં હતી દેશ લક્ષિત ધ્યાનમાં
તે ક્ષત્રીઓની શુરતા બુદ્ધિઓને કંપાવતી
જે શત્રુઓના સર્વ રોમે રોમને કંપાવતી

(૩૭)

ધર્મવૃત્તિ ધર્મધારક રામની કેવી હતી

સુધારણા સાચી સુધારક રામની કેવી હતી

અડગવૃત્તિ એ ઉષ્ઠારક રામની કેવી હતી

પિતૃભક્તિ જગત તારક રામની કેવી હતી

ધર્મરાજ જે સદા પ્રજા તણા પાળક હતા

અજ્ઞાન અત્યાચારની આંધી તણા ટાળક હતા

(૧૮)

વિશ્વમાં વખણાયછે વીર ધનુર્ધારી હિન્દના .
શત્રુને થાતા હતા નર સહાયકારી હિન્દના
ત્રીલોક જે કંપાવતા તે યોગધારી હિન્દના
જે કાળને થંભાવતા તે બ્રહ્મચારી હિન્દના
દિવ્ય એવા નર થયા સીમા ન જેના જ્ઞાનની
માટી અલોકિક છે ખરેખર દેશ હિન્દુસ્તાનની

(૧૯)

એજ છે આ દેશ કે જે શુરવીરોની ખાણ છે.
જ્યાં થયેલા સમર ચામુંડ ચંદ તે ચાલાણ છે.
પ્રતાપ રાણા રાજસીંહની સર્વ કોને જાણ છે
જે જે પ્રશંસા થાય તેની તે સહુ પરમાણ છે
પણ હિન્દુઓના મુખથી ઇસ્લામીઓ નિંદાય છે
ન્યાય એ સાચો નથી અન્યાય છે અન્યાય છે.

(૨૦)

હા ! એજ છે આ દેશ કે જ્યાં ગુરુ થઈ ક્ષત્રાણીઓ

ઉગ્રતા અતિ અંતરે બહાદુર થઈ ક્ષત્રાણીઓ

સદ્ગુણમાં ઉત્તમ અને ભરપૂર થઈ ક્ષત્રાણીઓ

નિજ પ્રાણુ જાતાં નાથથી ક્યાં દુર થઈ ક્ષત્રાણીઓ ?

સ્વામીના શબ્દ સાથમાં બળતી હતી ચીતા મહી

કાંઈ પણ શંકા વગર પડતી હતી ચીતા મહી.

(૨૧)

સમરાંગણે દ્રઢતા ધરી પતિસંગમાં ચડતી હતી
સમશેર ધારી હાથમાં નિજ શત્રુથી લડતી હતી
ડરતી નહોતી અંતરે જે વિપત્તી પડતી હતી
હર્ષથી તે નાથની ઝટ બહાર પર ચડતી હતી
નારીઓ એ થઈ નથી થઈ છે ખરી દેવાંગના
વીર રમણીઓ થઈ આ દેશમાં વીરાંગના.

(૨૨)

મહાશક્તિનો કહેવાય છે અવતાર નારી લિંદની
સતીત્વનો સજ્જતી હતી શણગાર નારી લિંદની
અવદશામાંથી સદા ઉધ્ધારનારી લિંદની
નારી નારી પણ જોડ સાચી તારનારી લિંદની
સીતા સતી નારામતીના હાખત્રા છે ધ્યાનમાં
દેવીઓ એ થઈ ગઈ છે દેશ હિંદુસ્તાનમાં

(૨૩)

આર્ય મહિલાઓ સદા પ્રચ્છિત વર વરતી હતી
નિજ સ્નેહજ્યોતી સમર્પવા દેશાટનો કરતી હતી
કિન્નત થવા આ દેશમાં શુભ ભાવના ભરતી હતી
સદ્ભાગી થઈને નાથ સાથે ભવનિધિ તરતી હતી
મહી તમે મહાશક્તિઓમાં જોઈની ગણુના થઈ
પોતે ગદ્ય છે પણ પોતાની નામના મુઝી ગદ્ય.

(૨૪.)

હુન્નર કળાનો સર્વથ પ્રથમ અહીં પ્રારંભ છે

હુન્નરી અને હુન્નર તણો અહીંથી થયો આરંભ છે

સત્ય છે માફ કથન તેમાં જરી નવ દંભ છે

ગગનને ભદી કલેલા સાક્ષીભુતે સ્થંભ છે

વર્ષા વીત્યાં છે તે છતાં કીર્તી અવિચળ છે હજી

ઝાંખી જુઓ તો હિંદમાં હુન્નર તણું બળ છે હજી

(૨૫)

સાધન વિનાના શૃંગ પર એ દેવળો શાથી થયા ?

પુછો તમારા હૃદયને એ પથરો ક્યાંથી ગયા ?

ક્યાંથી થઈ કારીગરી કયમ સ્થંભ સૌ પુરા થયા ?

હમણાં સુધી આ દેશના કયમ મંદિરો બાકી રહ્યા ?

એજ ઉતર છે કે હુન્નરનું ખરું આ સ્થાન છે

હું એજ માટીનો છું મુજને એ તાણું અભિમાન છે.

(૨૬)

ભુતકાળની કીર્તી તથા ખડેર જુના છે હજી
એ દેવને મહાદેવના મંદિર સુના છે હજી
જે શૃંગ પરના દેવજો સાક્ષી પ્રભુના છે હજી
કાંઈ કાળના એ શિષ્ટપના બાકી નમુના છે હજી
જે જોઈને યુરોપીઓ કહે છે ધરી અભિમાન વાહ !
ધન્ય આ કારીગરી છે ! ધન્ય હિન્દુસ્તાન વાહ

(૨૭)

ઉત્તમ કળા વણુકર તણી છે દેશમીરી શાલમાં
મલમલ જુઓ દાકા તણો ધોતી જુઓ બંગાલમાં
ગુજરાતના પાટણ તણી શક્તિ હજી છે ખ્વાલમાં
માલનું છે નામ એવો મલ કયાં છે હાલમાં
એ કળા તો હિન્દની આજે થયેલી નષ્ટ છે
એથીજ ભારતવર્ષ માથે કપટ ઉપર કપટ છે

(૨૮)

ગુન્થણકળા એ હિન્દની એ હિન્દની કારીગરી
જે ઝીક બારીક જળ સમાં વસ્ત્રો મહીં દેતી ભરી
નર નહી એ નારીઓએ દાખવી શક્તિ ખરી
સર્વેપરી કુશળકળા છે હિન્દ મહીલાઓ તણી
પ્રતીવર્ષ લાખો રૂપીયા ગુન્થણકળા એ આપતી
એ કળાથી દેશમાં કંચન તણી વૃષ્ટિ થતી

(૨૯)

ખ્યાતિ હતી આ દેશ હિન્દુસ્તાનની વેપારમાં
નામના ઉદ્યોગની વિશ્વે હતી વીસ્તારમાં
ધરાનમાં યુનાનમાં તુર્કી અને તાતારમાં
અરબમાં યુરોપમાં સૌ શહેરને આજરમાં
વેપારને ઉદ્યોગ તે માટી થયો મેદાનમાં
રાખ પણ તે વસ્તુની આજે નથી સ્મશાનમાં

(૩૦)

રોમ જવાથી હતો વેપાર હિન્દુસ્તાનનો
જગમાં હતો વેપારપર અધિકાર હિન્દુસ્તાનનો
વિદેશને સાચો હતો અધિકાર હિન્દુસ્તાનનો
વિશ્વે હતો વેપારથી જયકાર હિન્દુસ્તાનનો
પુર્વના ઇતિહાસથી ગુજે હૃદય અભિમાનમાં
લેતા વિદેશી આશરો આવીને હિન્દુસ્તાનમાં..

(૩૧)

યુરોપ સુધી વહાણની સફરો કરે છે હિન્દીઓ

હિન્મત ધરી સાગર મહાસાગર ફરે છે હિન્દીઓ

પુરુષાર્થના કરનાર એ પુરા ઠરે છે હિન્દીઓ

મૃત્યુના મુખમાં જતાં દિલ ક્યાં ડરે છે હિન્દીઓ ?

યત્રનું સાધન નથી સાથે નહીં કપતાન છે

આત્મબળ એ યત્ર છે કપતાન એ ભગવાન છે

(૩૨)

ગિરિવર હિમાલય વિન્ધ્ય ને આશુ વળી ગિરનાર છે
જ્યાં રમ્ય લીલા ઇશ્વરે પ્રસરાવી અપરંપાર છે
વહન જળ ગંગા તણે નિર્મળ અચળ વહેવાર છે
પ્રાચીન મંદીર મસજીદો તે દેશનો શણગાર છે
ઊસત અલ્લાહો અકબરના ખ્વનિ સુખકંદ છે
ઐક્યબળ પ્રભુ આપ તો આનન્દ છે આનન્દ છે

(૩૩)

ઐક્ય ને પુરુષાર્થ એ આ દેશનું જીવન હતું
દેવિ ગુણોમાં સર્વનું રમતું નિરંતર મન હતું
સુસંપન્નમાં ફાલેલ ભારતવર્ષનું ઉપવન હતું
સિંહી હતી સંપુર્ણ જ્યાં નવ કોઇ પણ નિર્ધન હતું
કીર્તી હતી નવખંડમાં આ ભવ્ય ભારત દેશની
અસ્ત થઇ છે એજકીર્તી આજ તો હંમેશની.

(૩૪)

ભુતકાળમાં મળતી શીશુને ધર્મની શિક્ષા ખરી

દેવ પણ લેતા હતા નિજ ધર્મની દિક્ષા ખરી

બાવથી સૌ માગતાતા ધર્મની લિક્ષા ખરી

એ ધર્મ ધોરણથી ચતી આ દેશની રક્ષા ખરી

ઉન્નત હતો આ દેશ નીશદીન ધર્મના અધિકારથી

દેવ ને દાનવ ચરણ ચુમી રહ્યાંતા પ્યારથી

(૩૫)

શીબકર અને દીનકર સદા આ દેશના સ્થાયક હતા
ધર્મના અવતાર તે આ દેશના નાયક હતા
ગાંધર્વ ગરખા ગુણનાં ગાયક હતા ગાયક હતા
ત્રીલોકમાં વસનાર સૌએ હિન્દના ચાહક હતા
ઉગ્ગળા રહી છે ગંગ જળથી પતીત જનને તારતી
તેના પતિ કહેતા હતા જય ભારતી જય ભરતી

(૩૬)

ગોપાળ થઈ ગોપાળજી ગૌ ચારતા ગુલતાનમાં
હરતા રહ્ય વ્રજ ગૌપીકાનું અંસરીના તાનમાં
તે કર્મ યોગી કૃષ્ણ શું કહેતા હતા છે ધ્યાનમાં
ગૌ માતની રક્ષા થવા દ્યો દહને બળિદાનમાં
અસંખ્ય રસ આ વિશ્વમાં ભરનાર તે ગૌ માત છે
કલ્યાણ આખા જગતનું કરનાર તે ગૌ માત છે

(૩૭)

દેશના જીવન તણા જેના ઉપર આધાર છે
સીંગ પર સૃષ્ટિ તણા જેણે ઉપાડ્યો ભાર છે
એકપણુ અવગણુ નથી જે ગુણનો લંડાર છે
અમૃત તણી જેનાં ઉદરથી થઇ રહેલી ધાર છે
ધી દુધનો દરીઓ ભયો જેના વીધે દિનરાત છે
હિન્દુઓ તેથી કહે છે ગૌ અમારી માત છે

(૩૮)

અનના કોઠાર ભારતવર્ષમાં રહેતા હતા

ભરપુર વનભંડાર ભારતવર્ષમાં રહેતા હતા

અગણીત હીરાના હાર ભારતવર્ષમાં રહેતા હતા

સ્વર્ગના શણુગાર ભારતવર્ષમાં રહેતા હતા

કોહીનુર મહારાજના જે તાજમાં ઝળકી રહ્યો

કોઈ કંઈશો કોહીનુર એ તાજમાં ક્યાંથી ગયો ?

ਪਤੀ

ॐ

—:०:—

भुस हस.

(૪૧)

સંસારનો વેહવાર શુરંગ સમ બદલાય છે

મુસળ પડે છે મેઘજળ તે છેવટે સુકાય છે

આકાશમાં દીનકર તપીને અસ્ત પાછો થાય છે

એવી ગતિ ઘટમાળની આ જન્મમાં દેખાય છે

હર્ષથી મેં દાખવ્યો પ્રભાવ ભારત વર્ષનો

નીરખો હવે પડતી તણો દેખાવ ભારત વર્ષનો

(૪૨)

હાથમાં લેતાં કલમ મારી રૂદ્ધ કરતી હતી
શું લખું લખવા જતાં મુજ કલમ થરથરતી હતી.
ઝમિઝો થઇ આગ રૂપે કલમથી ઝરતી હતી
શાહીમાંથી શોકની જ્વાળા નજર તરતી હતી
રેહતા તરંગો તેજ તેણે મંદતા ધારી હતી
મા હૃદયને પુછી જુઓ કે શી દશા તારી હતી !

(૪૩)

અવદશા આ દેશની કિરમાં અરે અટકી રહી
દરિદ્રતા આ દેશની દિલમાં ખરી ખટકી રહી
ભગ્ય મારી લાવનાઓ અંધવચે લટકી રહી
કલમ પણ નિર્બળ થઈને હાથથી જટકી રહી
દેશની વિપત્તી વિચારે કે વિચારે સંપત્તી
શું લખું મુજ હાથ વ્રજે કલમ થરથર કંપતી

(૪૪)

પહેલા થયો કુસંપ એ દેવો અને દાનવ મહી

રામ ને રાવણ પછી પાંડવ અને કૌરવ મહી

કેક રાજાઓ પડ્યા છે એજ બળતા દવ મહી

કુર એ કુસંપની દેખાય છે જડ સૌ મહી

બળ પ્રબળ આલ્યું ગયું રે ! તે છતાં ક્યાં જંપછે

કુસ પનો આ દેશમાં હમણાય ધરતીકંપ છે

(૪૫)

સુસંપથી આ દેશના જન્મ ક્ષત્રીઓ નિર્બળ થયા

ધસ્લામીઓ ત્યારેજ ભારતવર્ષ પર ફાવી ગયા

સમજ્યા નહીં કંઈ ક્ષત્રીઓ સુસંપથી મળ્યા રહ્યા

નિજ દીન દશા કરતાં હૃદયમાં લેશ પણ નાવી દયા

ધર્માન્ધતા કહીને બતાવે દોષ એ ધસ્લામીનો

દોષ કંઈ જોતા નથી પોતે કરેલી ખામીનો.

(૪૬)

કહે છે કે ઇસ્લામીઓ આ દેશને લુટી ગયા
ખીલતી કળી આ દેશ ભારતવર્ષની ચુટી ગયા
સ્થાન સાચા જે હતા સંગ્રામમાં ટુટી ગય
મુલત હિન્દુસ્તાનના મેદાનમાં ખુટી ગયા
એવા નકામા આળથી અપશબ્દના ઉચ્ચાર છે
એક તરફ લોકની એવી બધી તકરાર છે.

(૪૭)

ધસ્લામીઓ આ દેશને બહુ માનથી રહાતા હતા.

હિત હિંદુસ્તાનનું બહુ ધ્યાનથી રહાતા હતા.

આબાદ થાવું દેશ આબાદાનથી રહાતા હતા.

આ દેશને વધતો પોતાની જાનર્ય રહાતા હતા.

મકબરા બધને જુઓ જેમાં સુતા સુલ્તાન છે.

કાંઈ કહેશે અમારો દેશ હિંદુસ્તાન છે.

(૪૮)

અંપતિ એ શાહની સર્વે સમાણી હિંદમાં
દોલત બધી મુલતાનની સાથે દટાણી હિંદમાં
મુકી ગયા છે સર્વ એ કિર્તી કમાણી હિંદમાં
લાશો પડી છે હિંદમાં કબરો ચણાણી હિંદમાં
જીંદગી આખી લડાવ્યા લાડ દુસ્તાનને
ઝેવટે અર્પણ કર્યાં છે હાડ હિંદુસ્તાનને.

(૪૬)

એર શાહની રાજ નિતી આજપણુ વખણાય છે
સહેનશાહ અકબર તણા ગુણગાન સર્વે ગાય છે
સુંદર નગીનો તાજ આખા જગતનો કહેવાય છે
આજ ભારતવર્ષને અભિમાનુ એથી થાય છે
શિવને સંગીતને જીવન દીધું ઇસ્લામીએ
હમ્દથી આ હિન્દને તનમન દીધું ઇસ્લામીએ

(૫૦)

મસલામીઓથી ક્ષત્રીઓ સંગ્રામમાં લડતે નહી
શુરવીર થઈને જો કદી મેદાનમાં પડતે નહી
તો બાજુ હિન્દુ નામ કોઈ સ્થાનમાં જડતે નહી
હિન્દની શુરવીરતા ઇતિહાસ પર ચડતે નહી
બાવી પ્રખ્યાતથી જો લખ્યું જુતકાળમાં તે થઈ મધું
પણ શુરતામાં નામ ભારતવાસીઓનું રહી ગયું.

(૫૧)

કુસંપથી તર વેલીઓ આ દેશની સુકાય છે
રસ વાટીકામાં ફળ તણું ક્યાં નામ પણ દેખાય છે
નિર્ભવ છે જીવન તણું સીંચન કહો ક્યાં થાય છે
ચારિ કદાપી હોયતો એ પણ અલેખે જાય છે
નામ નંદન વન જગે આ દેશનું વિખ્યાત છે
એજ નંદન વન મહીં નવ ફુલ છે નવ પાત છે

(૫૨)

મત મતાંતર દેશ એ આજે અતિ છે દેશમાં

અજ્ઞાનતાની હોયતો હજીએ મતી છે દેશમાં

સ્નેહને સમભાવ તે તો ક્યાં રતી છે દેશમાં

શબ્દ પણ ખોલાયના એવી સ્થિતી છે દેશમાં

કલમથી લખવા જતાં સારાંશ છટકી જાય છે

ઉચ્ચાર કરતાં મુખમાં મુજ જીભ અટકી જાય છે

(૫૩)

પુર્વે એ શક્તિ હતી કે હિન્દીઓ જવ સંપતા

ગર્જનાથી જોહની ખાંડ ચૌદે કંપતા

રે ! આજ કેવી દેશમાં ફેલાઈ છે કુસંપતા

કે બાન્ધવે બાન્ધવ નથી કે સંપ ધારી જંપતા

શૌર્યને શક્તિ તણી આજે ગદ્ય જડ મુળ છે

દોષ એ કેને હઉં પરમેશ્વરું પ્રતીકુળ છે

(૫૪)

શીરતા આવી કહો કયારે હતી ભુતકાળમાં
શુરવીરતા સાચી હતી સૌ કેસરીના બાળમાં
વીરતા જોતી હતી રોમાંચના સૌ વાળમાં
બાળકો ફસતા નહી તે સમયકો જંગલમાં
તે તો ભુવાની જોરથી સંગ્રામને દિપાવતા
દૂધ મમ્તાનું પિતાના નામને દિપાવતા

(૫૫)

દિવ્ય આ મમ દેશની દેખાય કેવી દિનનતા

અમાદની લાગી રહી છે સર્વકોને લીનનતા

કુર વ્યસનથી આજે દયાણી દેશની સ્વાધીનતા

દેખી દશા આ દેશની નવ કેમ થાયે ખીનનતા

મોણીત સુકાયુ દેશનું બાકી રહેલા હાડ છે

ખરસમણી આજે નથી પણ પથ્થરોના પાડ છે

(૫૬)

દિવ્ય એ દેખાવનો ઉધાન તે આજે નથી :

કહેવાય છે જો શુરવીરોનું સ્થાન તે આજે નથી :

પુરો હતું જો દેશમાં અભિમાન તે આજે નથી :

નિજ દેશ માટે દેશીઓને માન તે આજે નથી :

ઉદ્ધોગ એ આજે નથી એ શૌર્ય વા શક્તિ નથી :

વિશુદ્ધ મનમાં જો હતી તે ભાવના ભક્તિ નથી :

(૫૭)

ધર્મધારક દેશના આરામ તે આજે નથી
એ રાજ પણ આજે નથી એ રામ તે આજે નથી
બીજમ જેવા દેશમાં નિષ્કામ તે આજે નથી
ગીતાપતીનું રહી ગયું છે નામ તે આજે નથી
સ્વર્ગ જેવો દેશ આજે નર્કનો અવતાર છે
ધર્મનો છે લોપ પુરા પાપના પોખાર છે.

(૫૮)

ધર્મ નામે હોય જે ધર્માન્ધતા તો આજ છે
આંખો છતાં એ હોય જે અતિ અંધતા તો આજ છે
પુણ્યમાં પણ હોયજો પાખંડતા તો આજ છે
ધર્મ નામે હોય જે ગુરૂ દંડતા તો આજ છે
આ ધર્મધારક દેશમાં જીવન વિનાનો ધર્મ છે
રે ! ધર્મના નામે હવે પાખંડ ને કુકર્મ છે.

(૫૯)

ધર્મના ઉપદેશકો નિજ ધર્મને જાણે નહી
પુસ્તકો વાંચે પોતાના કર્મને જાણે નહી
ધર્મનો શું મર્મ છે તે મર્મને જાણે નહી
કુકર્મને કરતા ફરે સતકર્મને જાણે નહી
સ્વાર્થના સાધુ થયા વા રાગના રાગી થયા
ભાર રૂપે દેશમાં દંભી ગુર ત્યાગી થયા

(૬૦)

કામને દમનારમાં આજે વધ્યો બનીયાર છે
યોગીયોના મુખમાં અપશબ્દના ઉચ્ચાર છે
આચાર્યો કહેવાય પણ ભુલેલ ધર્મીયાર છે
આ ધર્મ ભૂમીમાં વધ્યો કુકર્મનો વિસ્તાર છે
ધર્મનું ગોરવ નથી આ દેશમાં બાકી રહ્યું
સમજાયના કે ધર્મ ગોરવ દેશમાંથી ક્યાં ગયું

(૧૧)

એ જીવાની વિચ' બળ એ નષ્ટ આવે છે નજર
બ્રહ્મચારીઓના પુત્ર એ પણ બ્રષ્ટ આવે છે નજર
જ્યાં જીવો ત્યાં એજ આજે કુષ્ટ આવે છે નજર
અવ દશા તેથીજ હાયે સ્પષ્ટ આવે છે નજર
ચુરમના ચિન્હો બધાં છે બાળના મુખમાં હવે
હાય ! આખો દેશ આ છે કાળના મુખમાં હવે,

(૨૨)

જ્યાં દુધની સરિતા હતી ત્યાં ઊશ પણ મળતી નથી.
ઘી તે મળે ક્યાંથીજ ઘી ની વાસ પણ મળતી નથી.
માખણ મલાઈની જરી મીઠાશ પણ મળતી નથી.
વસ્તુ અમારા દેશની છે ખાસ પણ મળતી નથી.
ક્યાંથી મળે આ દેશમાં ગૌ વધ અતિશે થાય છે.
ઘી, દૂધના બદલે મનુષ્યો માંસ તેનું ખાય છે.

(૧૩)

જ્યાં ત્રીસ શેરે ઘી હતું ત્યાં શેર અડધો શેર છે
અન્નમાં પણ એકના આજે થયેલા તેર છે
એ દિવસ કેવો હતો કેવો થયેલો ફેર છે
દેવનો આ દેશ ઉપર હાલ કાળો કેર છે
રસ રસા તાળે ગયો સંપત સહુ છુટી ગઇ
એક એક અઘને શુંખલા આરામની ટુટી ગઇ

(૬૪)

એક દિન એ પણ હતો સત્તા હતી સંપત્તિ હતી
અધિકતર એથી અમારી અવનીમાં ધજજત હતી
શબ્દમાં શ્રદ્ધા હતી પરી પૂર્ણ તેની પત્તિ હતી
બોલ ને બોલ્યા અમે તે બોલની કિંમત હતી
બોલ ને બોલ્યા કદી તે બોલથી ફરતા નહી
પ્રાણ જાયે તેહની પરવા કદી કરતા નહી

(૬૫)

એ દિવસ ચાલ્યા ગયા સત્તા ગાઈ સંપત ગાઇ
સંપત જતાં બાકી રહેલી હાથથી ધજજત ગાઇ
ધજજત જતાં અદ્ધા ગાઇ તે રાખ્દની પશુ પત ગાઇ
પત જતાં હિન્દી જીવનના પ્રાણની કિંમત ગાઇ
પ્રાણની કિંમત ગાઇ તો જીંદગી છે નામની
નામની જે જીંદગી છે તે કહો શા કામની

(૬૬)

વેપારનું વેપારીઓને ક્યાં રહેલું બાન છે :

વાણીયા બુદ્ધિ બધી સુતી જઈ સમજાન છે

વેચાણુ જોડા પાટીયાનું એજ બાકી જ્ઞાન છે

વેપારમાં છે શેર સદે। ચરતનું મેદાન છે

આને કહું વેપાર કે તે દેશમાં અંગાર છે

વેપારીઓ છે આજના કે દેશને ઠગનાર છે

(૬૭)

તે વાણીઓ કે વીર જોણે વીરને તાર્યો હતો
ના, વીર નહીં બળવીરના બળવીરને તાર્યો હતો
શીરોમણી ક્ષત્રી તથા શુરવીરને તાર્યો હતો
આપી બળનો કેસરી રણધીરને તાર્યો હતો
પ્રતાપ તે ચાલ્યો ગયો તે વણિક બામાણ ગયો
વાણીઓ કે વીર પાછળથી નથી એવો થયો

(૬૮)

આજ આખા દેશને વેપારમાં ક્યાં સાર છે
રત્નની જે ખાણ તેનો શોકમય વેપાર છે
છે મણીમય દેશ પણ આજે થયો લાચાર છે
આ દેશનો પરદેશની વસ્તુ ઉપર આ ધાર છે
વેપારીઓ આ દેશના પરદેશના દબ્બાલ છે
વેપાર સાચો દેશનો આજે થયો બે હાલ છે

(૬૯)

બહારથી આ દેશમાં વસ્તુ બનીને આવતી
ધન સંપત્તિ આ દેશમાંથી ખેતીને ત લાઇ જતી
કાચી વસ્તુ હિન્દમાંથી સર્વ પરદેશ જતી
તે છતાં વેપારીઓ શું આંખ ઉઘડતી નથી
એકના દસ જાય છે દસના હજારો પણ જશે
સમજો હજી સમજો નહીં તો અબદશા પુરી થશે

(૦૦)

પરદેશીઓએ દિનદિન હુન્નર ઉપર કાબુ કર્યો

વીષયનો વેરી પવન આ દેશમાં તેથી ફર્યો

એશ આળસ મોજમાં આ દેશનો ઉદમ ગયો

શેષમાં આ વેશ તે બીજાક તણો બાકી રહ્યો

પરતુ જોતી દેશને પરદેશથી મળતી ગઇ

તેમ જિતિ દેશની પ્રમાદમાં પળતી ગઇ

(૭૧)

કુન્નર કળા કારિગીરી તે દેશની પ્રસય થઇ
સ્વપ્ન આદ્યું જાય તેમજ સંચતિ ચાલી ગઇ
હીનતા દારિદ્રતા દુઃખ દર્દ છે બાકી અહીં
કાંઈ દેખાતું નથી બાળું હવે દ્રષ્ટિ મહી
સ્વર્ગનો ઉધાન તે દેખાય છે સમશાન આ
શું હતો શું થઇ ગયો છે દેશ હિન્દુસ્તાનઆ

(૭૨)

પડતી ઊપર પડતી અરેરે ? હિન્દની માતી રહી

ગહોળલાલી દેશની પળવારમાં ગતી રહી

તર વેલીઓ રસથી ભરેલી સર્વ સુકાતી રહી

પ્રોપદીના ચીર થઈને લક્ષ્મી લુટાતી રહી

આજ તેની ઉરમાં કાંઈ ખજર પડતી નથી

એવું ચડ્યું છે ધેન કે બસ આંખ ઉઘડતી નથી

(૭૩)

દીનને જીવન નથી તેથી ફરે થઇ આજસુ
હિંદાર તેનો થાય કયમ અહીંયા નથી સાધન કમ
રે માન મેળવવા મહીં વેરાય છે બહુએ વસુ
હુન્નર વિનાના હિન્દીઓ કહેવાય છે આજે પણ
બીજું કહો ક્યાંથી બને બનતી નથી એક ટાંચણી
રે ! હિન્દીઓ કહોને જરા કેવી દસા છે આપણી

(૭૪)

મેડિન જરમન કે અમેરિકન કિંવા જાપાન છે
પરદેશની મેડિન તાણું આ દેશમાં બહુ માન છે
હુનર વિનાનો હોયતો આ દેશ હિન્દુસ્તાન છે
હિન્દને ભુલેલ આજે હિન્દના સંતાન છે
આળસું શ્રીમંત એદી થઈ પડ્યા છે એશમાં
સંપત્તી જોતા નથી કે જાય છે પર દેશમાં

(૭૫)

ચંદન ગયું ચાલી હવે તો પાઉડરની પેર છે
એક એક વસ્તુએ કરેલો દેશ ઉપર કેર છે
અમૃત તજને અંતરે સુખદાઇ માન્યું ઝેર છે
શું દેશ સાથે દેશીઓને થઈ રહેલું વેર છે
કાંધી કમણી દેશની હાથે ગુમાવે છે અરે
દેશીઓ આ દેશને નિર્બળ બનાવે છે અરે

(૭૬)

અમરીકા જાપાનમાં જે લક્ષ્મીની રેલ છે
સુખ સંપત્તિમાં આજ જે ખેલી રહેલા ખેલ છે.
કાંકરા બદલે ચયા કંચન તણા જ્યાં મ્હેલ છે
તે સંપત્તિ શાથી મળી તે સમજવાનું રહેલ છે.
ત્યાં દેશની દિલદાઝ છે હર એકય છે ઉલોગ છે
સ્નેહ છે સમભાવ છે મનુકુળ સહુ સંજોગ છે

(૭૭)

પરદેશ વસ્તુ જાય છે તેને બચાવો હિન્દમાં
હિન્દના હિત કારણે દુન્નર જમાવો હિન્દમાં
ખુદોળી બનાવટ ખઠારની સર્વે બનાવો હિન્દમાં
રંક રખડે તેહને કામે લગાવો હિન્દમાં
યોગ કરી દેશની નવખંડમાં ઝળકાવશે
ને લક્ષ્મી પણ સાતમાં પાતાળમાંથી આવશે

(૭૮)

જાપાન જરમન કે અમેરીકન તણું શુંકામ છે
તે રાવને બુલાવશે હુમર અને જો હામ છે
કેમકે પુરુષાર્થમાં પહેલું તમારું નામ છે
કાચી વસ્તુથી ભર્યો બંડાર તે આ હામ છે
આળસ તજો ઉઘમ કરો ને દેશહિત દિલમાં ધરો
છે સમય પ્રાપ્તો જરા જલદી કરો ! જલદી કરો

(૭૯)

એકુતેને મળતાનથી ખાવા પુરણુ દાણા હવે
તે વાવશે શું પેટપર બંધાય છે પાણી હવે
રંક ધધ રખડી રહ્યા છે જે હતાં રાણા હવે
કોઠાર ખાલી થઇ ગયા, છે તે મહીં કાણા હવે
લાખની ઉપજ થતાં એ રાખઆવે હાથમાં
જમની મ્હેનત વળી લઈ જાય છે તે સોયમાં

(૮૦)

બરસાદ પુરો ચામના દુઃકાળનું સંકટ પડે

કાળના મહાકાળએ વિકાળનું સંકટ પડે.

શોકમાં મહાશોકની એ ઝાળનું સંકટ પડે

હાય શું થાશે પ્રભુ એ કાળનું સંકટ પડે

લેણાદારો તે ઉપર બહુ માર મારે રંકને

જ્યાં રંક આપો દેશ ત્યાં પછી કાણુ તારે રંકને

(૮૧)

દેશ આ દુષ્કાળ તણો ખેતી ઉપર આધાર છે
ખજતા ભડકતી આગમાં તે ખેતીના કરનાર
દુઃખમાં અને ભુખમાં બિચારા જે ઉપાડે ભાર છે
તે છતાં તેઓ ઉપર કેવો નિરંતર માર છે
આવી ફસાવી ભોળરી ચંડાળ ફેલી ખાય છે
કાં કાળથી કાંધી કમાણી ધુળધાણી ચાય છે

(૮૨)

સિધ્ધીઓ આ દેશ ભારવર્ષની છે દારીઓ
ત્યાં અન્ન વિણ જુએ મરે છે આજ ભારત વાસીઓ
મુજરાતીઓ અંગલીઓ જુએ મરે મદરાસીઓ
ભાન પણ જુલી ગયા છે જૂખમાં સન્યાસીઓ
જ્યાં જુઓ ત્યાં ત્રાહે ત્રાહેના હવે પોકાર છે
દીનતાથી દેશીઓનો ઘઘ રહ્યો સંહાર છે

(૮૩)

છે પથારી પૃથ્વી ઉપર ઓઢવા આકાશ છે
પાણીનું પાનાર પણ જોને નહીં કેા પાસ છે
દુઃખથી રીખાતા હૃદયનાં નિર્વાસ પર નિશ્ચ સ છે
આસરો કોઇ નથી નવ ઓથ છે કે આશ છે
હાડપીંજર શરીર લપ્પને કળકળે છે લોક તે
અજ્ઞના ટુકડાને માટે ટળવળે છે લોક તે

(૮૪)

કુળવતી છે નાર પાણુ તે કષ્ટ ક્યાં જામને કહે
વસ્ત્રો નથી પુરા છતાં નિજ હૃદયને મારી રહે
દિવસ રાત્રી એક સરખા દુઃખના ડાંખો સહે
ભૂમિ ધુળે એ જોઇ આંખે દેવના અશુ વહે
કંપી રહ્યા છે હાથ લાગતાં મુજ હૃદય ચીરાય છે
પેટ માટે દેવીઓ પોતેજ વેશ્યા થાય છે

(૮૫)

હાથમાં છે બાળ માતા હાથ નાખે મુખથી

બાળુડા નાના ખીચારાં કળ કળે છે ભુખથી

નીંદ્રા મળે ક્યાંથી કહો એ દીન જનને સુખથી

લાખો મરે છે માનવી પીડાઈ ભુખના દુખથી

અન્નપુર્ણ ભારતવર્ષ આખા જગતનું પોષણ કરે

શું એજ ભારતવર્ષના દીનમાનવી ભુખ્યા મરે

(૮૬)

સુખ સંપત્તી ચાલી ગઈ છે દીનતા આ દેશમાં
આ દેશના પૈસા થકી રહે છે વીદેશી ઝેશમાં
આનંદ છે પરદેશ થકીઓ જાય છે અહીં કલેશમાં
શિશુકને દેનાર પેતે છે બીખારી વેશમાં
જ્ય જગત ભુષણ રૂપ ભારતવર્ષ તારી આ દશા
કરનાર આખા જગતનો ઉત્કર્ષ તારી આ દશા

(૮૭)

છે નિયમ ઉઘાન માંહીં ગ્રીષ્મ રૂતુ આવતાં
પરીપક્વ પત્રો પવન જોરે વૃક્ષથી નીચે જતાં
પશુ દિવ્ય શક્તિ રેલતી વસંત રૂતુ આવતાં
સુખો પરાગે ખીલતાં ફરી વૃક્ષ નવ પદ્મવ ચતાં
તે નિયમથી ઉગરુંજ ભારતવર્ષ માંહીં થાય છે
સર્વદા રૂતુ પાનખર આ દેશમાં દેખાય છે

(૮૮)

ક્ષત્રીઓમાં આજ એ સુસવાટ કયાં દેખાય છે
શુરવીરોમાં આજ એ ખભળાટ કયાં દેખાય છે
ખડગનો ખખડાટ એ ચળકાટ કયાં દેખાય છે
વીર હાક કયાં દેખાય છે રણવાટ કયાં દેખાય છે
રે ! વીરનરના કુળમાં નિર્માલ્યતા દેખાય છે
ક્ષત્રીઓ છે નામના ઝોકાં અશીશું ખાય છે

(૮૯)

નામના નવ્વાળ આજે નામના ઠાકોર છે
કહેવત ખરી છે લોકની કે કેળ ઉપર ચોર છે
એદી અશીર્ણી આળસુ કે જોરથી કમજોર છે
વા વિષયના રાગી અમાગી લુંટનારા ચોર છે
ઉઠે બપોરે આપ ને બેસી બગાસા ખાય છે
તં શું સમજે રાજમાં કે કાજ શું શું થાય છે.

(૯૦)

કશીઆને કેફનો કેવો ચડેલો રંગ છે

પિતા મદીરા પ્રેમથી જળ જ્યમ નિર્મળ ગંગ છે

કુળવાન જે કહેવાય તેના આજ આવાદંડ છે

ધર નારને છોડી કરેલો સ્નેહ વેશ્યા સંગ છે

જ્ઞાન કુળ કેલાજનું મનમાં નહીં તત્ત્વમાત્ર છે

તેથીજ હિન્દુસ્તાન આજે દુર્દશાને પાત્ર છે

(૯૧)

ગંગા ગીતા ગાયત્રી ગૌ મહા પૂજ્ય એ કહવાય છે
ત્યાં આજ ગાયત્રી ગીતાના શબ્દ ક્યાં સંભળાય છે
ગંગા નહીં મદિરા અહીં બહુ પ્રેમથી પીવાય છે
ગૌ પુજવા બદલે અરે ! સંહાર તેના થાય છે
જગદ ગુરુ ને દેશ તેના આજ આવા હાલ છે
ને હતા કુબેર તેના બાળકો કંગાલ છે

(૯૨)

નિજ દેશની ભાષા સદા સર્વોપરી કહેવાય છે
પરદેશની ભાષા તથા સત્કાર અહીંયા થાય છે
માતૃ ભાષાની ઉપર નવ પ્રેમ પણ દેખાય છે
હિન્દની ભાષાથી જાણે હિન્દીઓ લગવાય છે
સમજ ગઇ છેટે પોતાની માતને ભુલી ગયા
આ દેશમા જનમ્યાં પોતાની માતને ભુલી ગયા

, ૯૩)

યુરોપમાં છે હિન્દની ભાષાતણા પ્રોફેસરો
વીદેશમાં આ દેશના ચાહક ધણાએ છે નરો
મીઠ્યાભીમાની શું થયા ઉર કાંઈક તોલજ્ઞ ધરો
હિન્દી સહુ એ હિન્દની ભાષા ઉપર પ્રીતી કરો
શીક્ષણ તમારી માતૃ ભાષાનું કદ સ્વિકારશે
તો કુબતી નૌકા તમારા દેશ ફેરી તારશે

(૯૪)

પ્રાથમિક શીક્ષણની હજી શરૂઆત અહીંયા થઇ નથી
શીક્ષણ પદ્ધતી શ્રેષ્ઠ ભારત વર્ષની કેહવઇ નથી
આધાં ધુંધી અજ્ઞાનની આ દેશમાંથી ગઇ નથી
પ્રીતી હતી પહેલે હવે પ્રીતી હૃદયમાં રહી નથી
વીરબાબુ વીરાર્થીની રોજ વધતી જાય છે
વીરો વરે છે તે છતાં એ દુર્દશા દેખાય છે

(૯૫)

જ્ય. દેવની ખેઠક હતી આજે ઉઝ્યા ત્યાં ઝાડ છે
ખર ખર ખરીને ત્યાં થયેલા ટેકરા કે પા'ડ છે
અજ આ ઉપવન મહીં એરંડ છે કે તાડ છે
બાકી રહેલી બાવળોની ઝાડ કે ઝંખાડ છે
ત્યાંથી પણ એશબ્દ આવી કાનમાં અથડાય છે
રે ! હિન્દીઓ દિનકર તમારો અસ્ત થાતો બાપ છે

(૯૬)

હિન્દ તું શાથી પડ્યોછે કાળ ચક્રકરમાં ફસી
બંધ બાંધ્યા હાથ પર તારા કહે કોણે કસી
કેમ તું ગભરાય છે શું દુઃખ આવ્યું છે ધસી
કંઈ બાંધીઓની નાગણી આજે રહી તુમને ડસી
આ હાડપીંજર શરીર ભારતવર્ષ કે' શાથી થયું
રે ! જગત તારક દેશ શોષીત સર્વ ક્યાં ચાલ્યું ગયું

(૬૭)

આડમ વૃત્તિ ભવ્ય સકિત આજ તારી ક્યાં ગઈ
વિભૂતિઓ ત.રી બધી પુજને વીસારી ક્યાં ગઈ
સીદ્ધિઓ ત.રી સદાની સ્થાયકારી ક્યાં ગઈ
આજ એ સુખની બડી સંતોષકારી ક્યાં ગઈ
આવી હસા દેખાય તારી આજ આ સાથી અરે
આવ્યો અમાનક ઓટ આ ભરતી મડી ક્યાંથી અરે

(૬૮)

હા ! દેશના નેતા પંડ્યા છે આજ પક્ષ પક્ષના

ઐક્યના મહામંત્ર તે લવલેશ ક્યા છે લક્ષમાં

અવદશ લાવ્યા અરે હાથે કરીને સમક્ષમાં

સુરગણુ ક'પી રહ્યા જોઈ દશા અંતરિક્ષમાં

નાવડી તેથી ફસાણી આજ ભારત વર્ષની

ધશ અભિમળ રાખંજો તું ભાજ ભારત વર્ષની

(૫૯)

હિન્દુ મુગ્ધમાં નામ જુદા હિન્દના સૌ બાળ છે
નથી કોઈ જુદા કોઈથી સૌ એક વૃક્ષે ઝાળ છે
એમ સમજીને સદાજો સંપત્તે સંભાળશે
તો તમારા દેશની ચડતી થયેલી બાળશે
ઉજ્જડ થતો દેખાય છે તે દેશ નંદન વન થશે
કંચન હતો આ દેશને પાછો ફરી કંચન થશે

(૧૦૦)

ઈખલાસ એ ઇસલામનો મજબુત પાયો છે ખરો

તો પછી ઇસલામીઓ કુસંપ સમાટે કરો

હજરત નબીનો હુકમ છે કે દ્વેષથી દિલમાં કરો

સર્વ આદમ જાતનું હિત હૃદયથી હૈયે ધરો

હિન્દુ મુસલમાન એક સરખા એજ સાચી રોક છે

આસ્લાહ કહો ઇશ્વર કહો તે અર્થ એનો એક છે

(૧૦૧)

આજની આજના મડીં કુન્નરતણી ચળવળ કરો

કલેશ નાએ દેશ નાએ કાંઈ એવી કળ કરો

શોષકો ને હોય તેને રહાયથી આગળ કરો

કરવી ઉન્નતિ હોય તો એકદમ પહેલાં બળ કરો

એકતાનું બળ હશે કુન્નર હશે હિંમત હશે

તો તમારી ભાવના પળવારમાં પુરી થશે

(૧૦૨)

સોય દોરા સીવવાના ટાંચણી પરદેશની

કાગળ કલમની ટાંક શાહી આંકણી પરદેશની

સેંટ સામુ તેલ માથાની ફણી પરદેશની

હું શુ ગણાવું વસ્તુઓ તો છે ઘણી પરદેશની

રોગ છે આદેશનો તો છે દવા પરદેશની

કેવી અરે ફેલાઈ છે ઝેરી હવા પરદેશની

((૧૫૩))

દેશનું દેવત ખરેખર આજની લેખાય છે

પાપી પિતાના હાથથી તે આજની વધ થાય છે

છે પવિત્ર ભૂમિ આપણી ત્યાં પામ આવાં થાય છે

સુખ સંપત્તિ તેથીજ અહીં આવત શરમાય છે

આંસાર વૃત્તિ છેક છોડી દેવ મનુના જ્ઞાનની

અવશ્ય દેખાય તેથી હાથ હિન્દુસ્તાનની

(૧૦૪)

અન્યાય કેવો દેશમાંહે આજ જગદ તા બને
કે બાર વર્ષે બાબડી આ દેશમાં માતા બને
બજાન માતા આપ તે શું જ્ઞાનની દાતા બને
બળહીલુ તેનાં બાળકે શું દેશમાં ત્રાતા બને
અધર આવો દેશમાંથી જ્યાં સુધી જાય નહી
ત્યાં સુધી આ દેશની ચંડતી કડી થાય નહી

(૧૦૫)

હસ બાર વર્ષે બળકી રંડાય છે આ દેશમાં
બાળ વયમાં બાળ વિધવા થાય છે આ દેશમાં
તેથીજ તો બહુ પાપ વધનાં જાય છે આ દેશમાં
કેપ જમ દાતારનો દેખાય છે આ દેશમાં
વેચી વસુ બધ બળકીના મુખે મન કુત્રાય છે
બાળ હસાના આતિશ પાપ તેથી થાય છે

(૧૦૬)

ગોર ચંદ્ર કન્યા તણી હત્યા કરે છે આત્મણી

બગીચાન લેતાં ગાયનું દિલ ક્યાં કરે છે આત્મણી

કેના ભયંકર પાપમાં પગલા ભરે છે આત્મણી

કાળના અવતાર થજ નજરે તરે છે આત્મણી

જ્ઞાતના જે દેવ તેમાં ક્યાં રહેલું જ્ઞાન છે :

આ દોષ તેના પર નથી જે વીરનર વીદ્વાન છે

(૧૦૭)

દુઃખ દર્દમાં પણ દાકતરની શું કહો લખએ સનાહ
જોતાં દશા તે દાકતરોની થાય છે રીઝમાંહી દાહ
ચાહ દર્દીની નથી પણ છે ફક્ત પૈસાની ચાહ
એવા ધણા છે દાકતરો જે ધર્મની ભૂલ્યા છે રાહ
જુદી પ્રકૃતિ હિન્દની છે હિન્દની જુદી હવા
રાગ તે ક્યાંથી મટે પરદેશની લેતા : દવા

(૧૦૮)

જમવાન ભારત વર્ષમાં વિહાર તું કરતો હતો
પાળક બની ભૂગાળ અમને પ્યાર તું કરતો હતો
દુઃખ અમારાં દુર ઓ દાતાર તું કરતો હતો
અવદસામાંથી વળી ઉદ્ધાર તું કરતો હતો
આજ નંદનવન અમારો તું નહીં બરબાદ કર
જમદીશ તારી જન્મભુમી છે જરા તો યાદ કર

(૧૦૯)

જનની ઉદરમાંથી મળ્યું પોપણુ મને આ દેશનું
પવપાન કીધું પ્રેમથી માતા સ્તને આ દેશનું
બહુ રણ લીધું જન્મમાં આવી તને આ દેશનું
કૃતાર્થ થાઉં હિત મુજથી જો બને આ દેશનું
સર્વસ્વ મારું સ્નેહથી આ દેશને સમર્પણુ કરું
આ દેહ માલી દેશની છે દેશને અર્પણુ કરું

(૧૧૦)

હું ભારતનો ભકત છું એનીજ મુજને યાદ છે
એનીજ હું સેવા કરું ઉર એજ મુજ ઉન્માદ છે
મારા હૃદય બીતર વળી એવો નીરંતર નાદ છે
તુજ જીવનથી પણ રણુ તારા પર ચઢેલું જ્યાદ છે
આ જન્મમાં તેથીજ હું એવી હૃદય આશા કરું
જીવન મળે જો લાખ તો તે માતને ચરણે ધરું

(૧૧૧)

ચંદ્રમાં આકાશથી શીતળ સુધા વરસાવળે
વાહણી આકાશની અમૃત ભરીને લાવળે
દિનકર કીરણ આ દેશપર આનંદના ફેલાવળે
સાગર અમુલાં રત્ન તારા ઉરથી ઉછળાવળે
સ્વર્ગના દેવો ફરી અહીંયાજ રમવા આવળે
ત્રિલોકની સુખ સંપતિને સાથ પાછી લાવળે

(૧૧૨)

મકમનો ઉગ્યો ફરીથી સૂયં અરબસનનમાં
સુર એ નગરે પડયું અલ્લાહનું કુરકાનમાં
યાસીનની ઉતરી સુરા હજરત નબીની શાનમાં
આફત સહીને જેહ લાઘ્યા લેકને ઇમાનમાં
તે હજુરે પાકનો હું ખાદીમે નાકામ છું
હન્દનો “શયદા” ગુલામે સાહેબે ઇસલામ છું

(પુર્ણ)

